

ADAM BARTOSZ

CYGANOLOGIA W BUŁGARII

Bułgaria zajmuje jedno z pierwszych miejsc pośród krajów, które zamieszkuje największa ilość Cyganów, i to zarówno jeśli chodzi o liczbę bezwzględną, jak też stosunek liczby Cyganów do całej ludności państwa. Jest ich tutaj ponad 200 000, co stanowi około 2,5% ludności Bułgarii (liczba podana w przybliżeniu, o czym jeszcze niżej).

Cyganie w Bułgarii należą do trzech większych grup językowych, zachowujących także charakterystyczne różnice kulturowe. Są to: Cyganie bułgarscy, Cyganie tureccy oraz Cyganie wołoscy (*włascki cigani*). Grupy te wydzielono na zasadzie różnic językowych, ale jest to jednocześnie podział według samookreślenia Cyganów. Należy jedynie zaznaczyć, że zwłaszcza Cyganie tureccy i wołoscy często podają się za Turków i Rumunów, co uniemożliwia dokładniejsze określenie liczebności Cyganów w Bułgarii. Sprzyja temu fakt, że większość z nich nie zna w ogóle języka cygańskiego, posługując się wyłącznie językami tureckim czy rumuńskim.

W najwyższym stopniu ulegli asymilacji Cyganie bułgarscy, podczas gdy tureccy i wołoscy zachowali w dużej mierze tradycyjną obyczajowość i wśród nich najwięcej jest Cyganów koczujących. Zarówno Cyganie osiedli na stałe, jak i koczownicy (sezonowo) zamieszkują w bułgarskich miastach i wioskach osobne dzielnice (*machaty*).

Przy tak wielkiej liczebności populacji cygańskiej często byli oni przedmiotem zainteresowań naukowców, lecz do lat międzywojennych osobnych publikacji na ich temat w zasadzie nie było. Pewną ilość artykułów, głównie folklorystycznych, opublikował przed wojną B. Gilliat-Smith w „Journal of the Gypsy Lore Society”. W czasopiśmie tym Smith publikował materiały z Bułgarii od początku lat sześćdziesiątych.

Pierwsze większe opracowanie na temat Cyganów zamieszkałych w Bułgarii wydał w 1934 r. Najden Szejtanow (*Prinos kym gowora na sofijските cigani*, „Izwestija na Etnografiskij Muzej”). Ten sam autor wydał w następnych latach jeszcze kilka drobnych prac, a w archiwum Muzeum Etnograficznego w Sofii znajduje się jego nie wydany rękopis.

Drugim językoznawcą, autorem kilkunastu pozycji zamieszczonych na łamach takich czasopism, jak „Byłgarski ezik”, „Byłgarsko ezikoznanie”, „Journal of the Gypsy Lore Society” i inne, jest publikujący od 1956 r. i nadal aktywny Kiril Kostow. W swych pracach zajmował się między innymi elementami cygańskimi w bułgarskiej onomastyce i bułgarskich językach tajnych.

Aby wyczerpać językoznawcze opracowania, należy wymienić jeszcze współczesnego angielskiego cyganologa Donalda S. Kenricka, publikującego w ostatnim dziesięcioleciu materiały w czasopismach zachodnich i w Bułgarii.

Jeśli zaś chodzi o opracowania ściśle etnograficzne, wymienić można nieco więcej nazwisk, przy czym są to głównie autorzy publikujący w ostatnim dwudziestolecu. Po jednym artykule opublikowali Georgiewa Iwaniczka (*Izsledwanija wyrchu bita i kulturata na byłgarskite cigani w Sliwen*) i Anastas Primowski (*Kowaczite agupti w grad Madan*). Obie prace ukazały się w „Izwestija na Etnografskija Institut i Muzej”. Artykuł Primowskiego jest interesujący ze względu na nazwę Cyganów, których praca dotyczy. Są to *agupti* zamieszkali w Rodopach i ich nazwę kojarzy się z Egiptem, co jest jeszcze jednym przyczynkiem do rozpowszechnionego mniemania o ich egipskim pochodzeniu. Dodać można, że w sąsiedniej Macedonii żyją Cyganie zwani *gjupci*.

Więcej pozycji opublikował Wasil Martinow, z czego wymienię opracowanie najobszerniejsze, dające skrótową sumę wiedzy o Cyganach w Bułgarii, o ich zajęciach, mieszkaniu, stroju, obyczajach i przemianach, jakim ulegają w latach powojennych (*Nabljudenija wyrchu bita na cigani w Byłgarija*). Artykuł został wydany również w wymienionym wyżej czasopiśmie.

W. Denczew zebrał materiały m. in. folklorystyczne wśród Cyganów w Kolarowgradzie (nie publikowane), a U. Kerim, Cygan, wydał w języku bułgarskim swoje wiersze (*Pesni na katuna*).

Poważne ilości materiałów o Cyganach znaleźć można ponadto w wielu opracowaniach etnograficznych dotyczących najrozmaitszej tematyki.